

Abstrakt

Východiska: Užívání či nadužívání konopných drog je v očích laické veřejnosti stále vnímáno jako velice rizikové zejména z toho důvodu, že (údajně) pouze předchází užívání či je jakousi vstupní branou do světa užívání drog těch tzv. „tvrdých“, tím myšleno zejména drog stimulačních a opiátů, aplikovaných nitrožilně, tedy opět vysoce rizikovým způsobem. Bez ohledu na spolupůsobení a vliv celé řady dalších socioekonomických, osobnostních a dalších faktorů, které bezesporu rovněž mají určující vliv na to, zdali daná osoba bude někdy v budoucnosti tíhnout k (zne)užívání návykových látek či nikoliv, je jaksi v tomto případě často opomíjena existence NL daleko rozšířenějších, přístupnějších a všeobecně tolerovaných, jakými jsou tabák a alkohol, včetně role, kterou by mohly v tomto případě rovněž sehrávat. Tato práce se zabývá mapováním vzorců užívání legálních i nelegálních návykových látek v adolescentním věku současných problémových uživatelů, výsledná data porovnává se závěry studie ESPAD a vyvozuje možné závěry.

Cíle: Pomocí retrospektivní metody dotazování podrobněji zmapovat vzorce užívání a prevalenci zkušeností s vybranými legálními i ilegálními látkami u současného problémového uživatele ve věku jeho 16 let a porovnat je se závěry studie ESPAD. Současně vůbec ověřit možnost využití modifikovaného dotazníku ESPAD retrospektivně a posoudit výsledky ve vztahu k teorii vstupní drogy. Pokusit se dát odpověď na výzkumné otázky (Je budoucí PUD charakteristický vyšší frekvencí/intenzitou užívání konopných drog v adolescentním věku ve srovnání s obecnou populací 16letých? Zaznamenáme u skupiny PUD nižší věk prvního užití NL ve srovnání s obecnou populací 16letých či nikoliv? Které ze sledovaných oblastí mohou sloužit jako prediktory budoucího problémového užívání? Lze metodu retrospektivního dotazování považovat za validní? Proč ano, proč ne?)

Použité metody: Ke sběru dat bylo využito modifikované podoby dotazníku ESPAD, který byl vyplňován respondentem vždy za asistence kontaktního pracovníka. Spolu s dotazníkem byly úvodem každému respondentovi podány podrobné instrukce, jakým způsobem s dotazníkem pracovat včetně té zásadní informace, že by daný respondent měl vždy vyplňovat „jako by mu bylo právě 16 let“, tzn. maximálně autenticky, s ohledem k okolnostem a situaci, ve které se tehdy, ve svých 16 letech nacházel. Shromážděná data byla poté statisticky zpracována a vyhodnocena.

Výsledky: Kouřit alespoň jednou v životě (do 16 let věku) zkusilo v rámci vybraného vzorku 93,9 % respondentů - současných problémových uživatelů. Více než 25 % dotázaných (tedy zhruba čtvrtina) uvedla věk prvního kouření 10 let či méně. Více než 79 % dotázaných pak uvedlo začátek věku prvního kouření 14 let nebo méně. Začátek kouření s denní frekvencí se pak nejčastěji vyskytoval ve věku 16 let či později. Nejčastěji zneužívanou látkou ze skupiny ilegálních drog bylo konopí, jehož alespoň jedno užití v životě (tedy do 16 let věku respondenta) uvedlo 68 % dotázaných. V pořadí druhou nejčastěji užitou ilegální drogou byl matamfetamin (pervitin), alespoň jednu zkušenost s jeho užitím v životě uvedlo celkem 60 % respondentů. Co se týče vnímání rozsahu užívání nelegálních návykových látek mezi přáteli a

sourozenci respondentů, jako nejméně rozšířené bylo podle respondentů mezi jejich přáteli užívání extáze a čichání těkavých látek, naopak, v době, kdy jim bylo 16 let již naprostá většina jejich přátel pila alkohol a kouřila cigarety. Nejvyšší podíl respondentů (68 %) označilo rodinu, ve které vyrůstali za ekonomicky průměrnou, 15 % respondentů označilo vlastní rodinu za spíše chudší a 12 % pak za spíše bohatou ve srovnání s ekonomickou situací ostatních rodin.

Závěr: Dá se říci, že počátky užívání legálních drog (cigaret a alkoholu) generace současných problémových uživatelů, se nijak výrazně neliší od počátků užívání těchto drog u populace 16letých, zúčastněných ve studii ESPAD. Celoživotní prevalence užívání těchto drog u vybraného vzorku problémových uživatelů v době adolescence v podstatě kopíruje výsledky původní studie ESPAD bez výraznějších odchylek. Nejvýraznější rozdíly mezi oběma šetřeními byly zaznamenány v rámci sledování celoživotní prevalence užití či užívání pervitinu a těkavých látek, kdy skupina dotazovaných PUD uvedla v pořadí jako druhou nejčastěji zneužívanou ilegální látku (hned po konopí) pervitin. U této skupiny dotazovaných byla rovněž zaznamenána poměrně vysoká celoživotní prevalence užití těkavých látek v 16 letech věku a to celých 42 %. Jistě by stálo za to, podobně zaměřené šetření v budoucnu rozšířit jednak o otázky, zkoumající více do hloubky ty osobnostní rysy respondenta, které lze z hlediska možného přechodu k budoucímu užívání návykových látek považovat za více rizikové (zvýšená vulnerabilita, sklony k intenzivnějšímu vyhledávání nových/nevšedních zážitků apod.), jednak o otázky podrobněji mapující rodinné zázemí či prostředí respondenta z hlediska možného posouzení jeho funkčnosti či stability.

Klíčová slova:

ESPAD - vzorce užívání - prevalence - problémové užívání drog - teorie vstupní drogy - prediktory užívání (nebezpečných) drog